

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 8.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.8.16>

УДК 351.82: 338.45

Д. М. Бондаренко,

аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2562-0033>

ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗРОБКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ВІДТВОРЕННЯ І ВІДНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

D. Bondarenko,

Postgraduate student of the Department of Public Administration

and Local Self-Government, National Technical University «Dnipro Polytechnic»

JUSTIFICATION OF THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL POLICY OF REPRODUCTION AND RESTORATION OF THE INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

У статті висвітлений методико-практичний аспект аналітичного обґрунтування розробки Національної політики відтворення і відновлення промислового комплексу України у післявоєнний період. Підкреслена й обґрунтована доцільність ідей і заходів Національної політики органами виконавчої влади разом із суб'єктами господарювання і галузевими органами

управління, що створить умови для позбавлення від розрізнених рішень, реального бачення власних можливостей країни і конкретних видів модернізації стану промислових об'єктів. Наведено етапи аналітико-діагностичного оцінювання масштабів руйнування і збитків, завданих підприємствам війною. Передбачено групи заходів у планах розвитку управління відновлюваними процесами з окремим виділенням заходів щодо удосконалення процесів діяльності підприємств. Наведені перелік, послідовність і зміст аналітичної оцінки стану і рівня розвитку промислових об'єктів країни, які здатні створити аналітико-діагностичну платформу для вибору, обґрунтування й узгодження напрямів Національної політики відтворення й відновлення промислового комплексу України у післявоєнний період.

The article highlights the methodological and practical aspect of the analytical justification of the development of the National policy of reproduction and restoration of the industrial complex of Ukraine in the post-war period. The substantiation of the content and measures for its development is proposed by introducing a comprehensive, systematic analysis of the original industrial links of all branches that produce industrial products and satisfy the needs of the Ukrainian people. Emphasized and justified expediency of the ideas and measures of the National Policy by executive authorities at the state, regional and local levels, together with management bodies, economic entities and industry management bodies, which will create conditions for getting rid of scattered solutions, a real vision of the country's own capabilities and specific types of modernization state of industrial facilities. The stages of analytical-diagnostic assessment of the scale of destruction and damage caused to enterprises by the war are given. A group of measures is foreseen in the plans for the development of the management of renewable processes, with a separate selection of measures to improve the processes of enterprise activity. The list, sequence and content of the analytical assessment of the state and level of development of the country's industrial facilities are given, which are able to create an analytical and diagnostic platform for the selection,

justification and coordination of the directions of the National Policy for the reproduction and restoration of the industrial complex of Ukraine in the post-war period and to systematically unite all branches links in their territorial location, to combine the efforts of authorities at all hierarchical levels in the search and implementation of their own opportunities for the restoration of industry starting from the bottom and up in the horizontal and vertical dimensions, their generalization at the highest level, to develop the conditions and joint steps for the implementation of the policy, to create a real a vision of the country's opportunities in the process of transition to a new technological system, which was named "Industry-4", or smart industry.

Ключові слова: державне управління, промисловість, промислова політика, суб'єкти господарювання, органи виконавчої влади, стан можливостей, комплексний системний аналіз, рівень технологічної досконалості, організаційно-структурні складники, напрями відновлення, промислові об'єкти.

Keywords: state administration, industry, industrial policy, business entities, executive authorities, state of possibilities, complex system analysis, level of technological perfection, organizational and structural components, directions of recovery, industrial facilities.

Постановка проблеми. Провідною сферою матеріального виробництва і основою національної економіки країн є промисловість. Усі успішні країни світу розглядають промисловість як основу збереження національних інтересів, формування конкурентоспроможності країни, її міжнародного іміджу і національного ринку.

У світі немає жодної країни, яка б стала багатою без промисловості. На сучасному етапі визначальну роль промисловості в багатстві країни ілюструє Сінгапур, в якому 32 % ВВП створює промисловість. Країни ЄС, які мають високий рівень розвитку промисловості, перейшли до постіндустріальної

економіки, яка передбачає зростання у ВВП сфери послуг, але при цьому продовжують дбати про високий рівень розвитку підприємств. У суспільстві поняття промислового розвитку розглядається як ключова мета, досягнення якої створює різноманітні ресурси, що здатні забезпечити технічний, технологічний, інвестиційний, інноваційний розвиток країни, нові сфери діяльності й управління, матеріалізувати результати від використання всіх видів ресурсів для забезпечення численних потреб населення та потреб країни у промисловій продукції.

У промисловості України на сучасному етапі спостерігаються глибокі кризові явища, обумовлені її попереднім станом і суттєво поглиблені війною, які потребують негайної глибокої уваги і дієвих позитивних змін для їх ліквідації з боку уряду, підприємств і народу України.

Фокусування більшої уваги органів виконавчої влади України на послугах, їх створенні і наданні, а також на малому і середньому бізнесі не змінює роль і значущість промисловості, яка в Україні стрімко втрачає виробничий, науково-технічний і кадровий потенціал, у т. ч. науково-дослідних галузевих інститутів, спеціальних конструкторських бюро і науково-виробничих об'єднань, діяльність яких була зосереджена на розвитку промисловості.

На сьогодні поглибились секторальні пропорції й асиметрія проєктованих галузевих реформ. Знизилася сполучення розроблених стратегічних планів розвитку галузей з планами регіонів, підприємств і з конкретними планами їх реалізації. Недооцінювання значущості розвитку промисловості спостерігається і з боку великого бізнесу. Групи бізнесменів, яких називають «олігархами», звертають увагу на збільшення доданої вартості без збільшення інвестування витрат для удосконалення виробничого потенціалу, який використовується в промисловості. Зазначене свідчить, про глибокі проблеми в промисловому комплексі України як основи її технологічної, економічної та соціальної міцності і стабільності функціонування. Тому пошук шляхів виходу з кризового стану повинен розширюватись і пришвидшуватись.

Останні дослідження і публікації. Проблеми розвитку промисловості

України постійно перебувають у полі зору вітчизняних дослідників, які роблять значний внесок у пошук і науково-методологічне забезпечення шляхів створення, функціонування й ефективного використання промислового базису розвитку країни, її галузей в різних регіонах. Особливу увагу у вирішенні цієї проблеми приділили у своїх працях О. Амоша, О. Вишневський, О. Вієцька, О. Гаркушенко, Л. Дейнеко, І. Єгоров, Ю. Кіндзерський, І. Коблянська, С. Князєв, О. Лях, І. Миценко, В. Ляшенко, Ю. Харазішвілі, В. Чекіна, Д. Череватський та ін. [5; 6; 7; 8].

У наукових працях показано, що відновлення промисловості України, хоч і потребує глибокого вдосконалення, повинно спиратись не на відхід від традиційних виробництв, а на поступове поглиблення інституційних, перманентних трансформацій, нових інструментів управління виробництвом, створюючи умови формування нової технологічної і управлінської культури, стимулювання запроваджуваних заходів науково-технічного прогресу. Були запропоновані методології подальших досліджень для розробки заходів і підтримки динаміки розвитку економіки та наукових інновацій, запровадження яких сприяє забезпеченню процесів розвитку промисловості. Але далеко не всі наукові здобутки щодо покращення стану промисловості країни використовуються в практичній діяльності. І, як наслідок, державні заходи стосовно підвищення рівня розвитку промисловості країни не відображають стабільність і системність, її функціонування і потребують своєчасної дієвої підтримки. І хоча у прийнятих стратегіях і планах розвитку окремих галузей і наголошуються досить вагомі очікувані результати швидкого розвитку промисловості, поки вони не мають належної бази для реалізації [1; 2; 3; 4; 5].

Зараз промисловість України перебуває в стані глибокої кризи, і хоч воєнні дії і продовжують руйнівну діяльність, життя народу України та існування української держави повинні спрямовуватись на процеси відновлення насамперед, промислового комплексу країни. Це потребує якісної оцінки необхідних процесів відродження, продовження пошуку шляхів розвитку промисловості для виходу на перспективні рубежі.

Мета дослідження: обґрунтувати практичний методико-аналітичний підхід до вибору напрямів і змісту удосконалення державного управління з відбудови промисловості країни за допомогою процесів розробки і реалізації Національної політики відтворення і відновлення промислового комплексу України у післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Головним напрямом цілеспрямованої діяльності Уряду країни стосовно розвитку управління промисловим комплексом є зосередження уваги на розробці і реалізації промислової політики з науковим обґрунтуванням розробки і застосування всіх інструментів інших політик (бюджетної, кредитної, податкової, інфраструктурної, регуляторної, освітянської, наукової, інформаційної та ін.) і заходів модернізації і розвитку галузей і суб'єктів господарювання, які визначені у відповідних стратегіях і планах.

Відповідальність Уряду країни за розвиток промисловості була наголошена ще в Концепції державної промислової політики України, затвердженої КМУ 29 лютого 1996 р. № 272 [11]. Стратегічні положення Концепції визначали майбутню промислову модель України на 15–20 років і повинні були стати основою для всіх інших програм діяльності органів державної виконавчої влади в галузі реформування і розвитку промислового комплексу з включенням у них фундаментальних і провідних досліджень у сфері промислового виробництва.

Метою державної промислової політики було недопущення спаду виробництва, забезпечення модернізації, структурної перебудови і сталого розвитку промисловості України в умовах переходу до ринку як основи економічної незалежності держави, зростання добробуту народу та інтеграції країни в систему світових господарських зв'язків. Ґрунтовно були розглянуті територіальні, соціальні й екологічні аспекти промислового виробництва; враховані основні принципи регіональної організації виробництва; створення галузево-регіонального управління промисловістю, особливо корпоратизованим сектором; виділено соціально-значущі галузі промисловості.

Усі складники галузі були спрямовані на забезпечення добробуту та

здоров'я населення, енергозабезпечення й енергозбереження, забезпечення конкурентоспроможності української промисловості на світовому ринку, досягнення необхідного рівня оборони, завантаження вільних виробничих потужностей, а також заходи, пов'язані із захистом вітчизняних виробництв, які були віднесені до сфери критичних технологій. Розв'язання проблем промисловості передбачалось здійснювати програмно-цільовим методом через чинну Національну програму України «Критичні технології» [11, гл. 3, п. 3]. Основні положення державної промислової політики передбачалось реалізовувати з максимальною орієнтацією на власні можливості шляхом використання механізму програмно-цільового планування і розроблення щорічних програм, планів і прогнозів економічного розвитку з урахуванням конкретних ситуацій, поєднання державного впливу і ринкових регуляторів на розвиток промислового виробництва [11, гл. 7, п. 2].

Розглядалося також багато інших життєво важливих проблем розвитку промисловості незалежної України. Ознайомлення з цим документом демонструє його глибину і значущість для розвитку промисловості України на сучасному етапі, а за умови його дотримання реально можливе становлення України як промислово розвинутої держави. На жаль, цього не відбулось. Кількість потужних державних підприємств суттєво зменшилась. З'явилися ознаки деіндустріалізації. Після втрати чинності Концепції державної промислової політики України 28 липня 2003 р. була прийнята Державна програма розвитку промисловості на 2003 – 2011 рр. [12]. В ній більша увага стала приділятися функціонуванню розгалуженої системи малого та середнього бізнесу, можливості якого в забезпеченні розвитку промисловості країни майже відсутні.

Водночас концепції розвитку прогресивних зарубіжних країн здебільшого концентруються на розвитку великого і середнього промислового бізнесу, виробництві конкурентоспроможних товарів і продукції, а не на сировині і послугах. Збільшується і обсяг промислового виробництва продукції галузей інвестиційно-інноваційного напрямку, знижується енергоємність і збільшується

частка високотехнологічної продукції. Стратегія кожного інноваційного комплексу ілюструє наміри поліпшення стану справ не тільки з наявним, а ще більше з очікуваним рівнем. При цьому використовуються принципи наступності, спадкоємності і нового рівня відповідальності керівництва і виконавців за запланований рівень досягнення цілей [5; 10]. Такого конкретного уявлення про кроки розвитку промисловості України ще й досі немає.

Слід зазначити, що в Україні вже сформувався достатньо великий обсяг методологічних і аналітичних наробок стосовно розробки методів аналізу, стану і стратегування розвитку промисловості України. Але вони не об'єднані між собою і не створюють єдиний консолідований пакет документів розробки політики і стратегії її реалізації. На необхідні зміни підходів розвитку промислового комплексу країни звертають увагу і експерти Аналітичного центру Industry4Ukraine, які запропонували методика визначення цілей та інструментів для промислової політики EQuIP від UNIDO. Ця методика була розроблена ще у 2011 р. UNIDO, агенцією ООН з промислового розвитку, спільно з німецьким товариством міжнародної співпраці GIZ для допомоги країнам, що розвиваються. В Україні вона була частково застосована ще у 2017 р. при розробці промислової стратегії [18].

Методика акцентує на аналізі безпосередньо процесів розробки промислової політики, методів декомпозиції цілей та переліку інструментів для процесу розробки. У ній передбачається консолідація головних інституцій промислового розвитку (уряд, галузеві асоціації, аналітичні агенції, наукових інституцій тощо). Першим етапом розробки промислової політики при запровадженні методики є послідовне проходження процесів від діагностики промисловості та постановки стратегічних цілей до визначення механізмів (зон втручання) політики, відповідних інструментів, бюджету, відповідальних та пропозицій щодо нормативно-регуляторних змін, насамкінець плану дій та системи моніторингу і контролю. Були визначені 3 ключові завдання, 18 зон втручання (напрямів) українського уряду в розвиток промисловості за допомогою близько 60 інструментів. Але до проєктів стратегії промислового

розвитку України ця методика не увійшла, хоча цілі розвитку, які були обґрунтовані і пропонувались для здійснення у 2017 р., залишаються релевантними і сьогодні: розвиток переробної промисловості та високотехнологічних секторів; запуск масштабних інфраструктурних проєктів, які можуть створити внутрішній попит на продукцію національної промисловості; розвиток людського капіталу у промисловій сфері; інноваційний та цифровий розвиток.

Сьогодні фокус Аналітичного центру Industry4 Ukraine є на проєктах чи мініпроєктах стратегування – розробка національної кластерної політики й підготовка окремого огляду про стан механізмів та інструментів для промислової політики; проєкт смарт-спеціалізації; створення належної координації дій з Центром економічного відновлення (ЦЕВ), який є відповідальним за координацію всіх аналітичних центрів країни для розробки економічної стратегії 2030 [18].

Вагому роль у виборі шляхів розвитку промисловості відіграє Український інститут майбутнього. 1 жовтня 2021 р. він презентував Концепцію розвитку стратегічних галузей промисловості України, яка повинна стати основою для розробки Державних цільових програм реформування та розвитку окремих галузей промисловості. Запропоновано понад 30 різних інструментів розробки державної політики та її регіональних аспектів. Серед обраних основних стратегічних галузей промисловості наголошені: верстатобудування та інструментальне виробництво, електронна та радіоелектронна промисловість, хімічна промисловість, титанова і легка промисловість, переробка в системі агропромислового комплексу, авіабудівна промисловість, ракетно-космічна промисловість й оборонно-промисловий комплекс. Для вибору інструментів розробки шляхів розвитку промисловості застосовані структурний і ринковий підходи. Запропоновані інструменти управлінського втручання у ринковий процес, у тому числі: митні тарифи, субсидії експортерам, повернення ввізного мита експортерам, податкові пільги, стимулювання внутрішніх та прямих іноземних інвестицій, цільових кредитів, субсидування процентних ставок,

субсидування орендної плати. Запропоновано передбачати і пільги щодо нарахувань заробітної плати, субсидії та гранти на розвиток персоналу і на наукові дослідження та розробки [21].

Головними стратегічними ініціативами та напрямками розвитку Індустрії-4 до 2022 р. були передбачені: інституціоналізація розвитку промислових хайтек-сегментів на рівні держави; створення інноваційної екосистеми промислових хайтек; прискорення кластеризації і поглиблення корпоратизму у сфері 4.0 як на регіональному, так і національному рівнях, які мають вирішувати ряд завдань як за зростанням цінності в ланцюжках своїх екосистем, так і за зростанням експорту; повномасштабна диджиталізація ключових секторів промисловості, енергетики та інфраструктури; максимальна інтеграція інновацій 4.0 у стратегії оборонного комплексу та безпеки країни; запуск експортних програм для промислових хайтек-секторів, інтернаціоналізація та інтеграція у світовий простір 4.0. Заходи повинні спрямовуватись на опанування процесів європейського і світового розвитку і фокусуватись на підвищенні консолідації головних стейкхолдерів та урядових структур. Ці пропозиції, на думку розробників, детально висвітлюють заходи, закладені у стратегічні прогресивні цілі сталого розвитку. Але при цьому підкреслюється, що всі галузі і програми їх розвитку потребують для власного розвитку окремого обґрунтування щодо застосування в них пропонованих шляхів і перспектив майбутнього з урахуванням інтересів головних стейкхолдерів і контролю за їх здійсненням [22].

Існують і інші дослідницькі пропозиції для розробки стратегій і планів розвитку, які переважно спрямовані на окремі чи пріоритетні галузі промисловості. Вони не акумулюють і не враховують сьогоdnішній руйнівний стан підприємств промисловості України і глибину збитків, які завдані галузям воєнними діями. Складається враження, що Уряд країни і його профільні міністерства не звертають увагу на глибинні проблеми відтворення промисловості, не зосереджуються на питаннях їх цілісності як національного багатства. В наступний період мова повинна йти не тільки про пріоритетні

(прибуткові) галузі, а про всі, які випускають продукцію для підтримки всіх процесів життєдіяльності народу України, тобто і тих галузей, стан яких суттєво погіршився через воєнну агресію.

Розуміння напрямів і шляхів подолання наслідків війни поки відсутнє. 7 березня 2023 р. «Європейський політичний центр» (European Policy Center, ЕРС, Брюссель) та «Міжнародний центр перспективних досліджень» (МЦПД) провели експертну дискусію на тему «Відбудова України: відбудовувати краще та розумніше» [13], де представлено аналітичний документ «Відбудова України: ініціативи, підходи, рекомендації», в якому комплексно проаналізовані приклади післявоєнної відбудови інших країн та сучасні ініціативи щодо відновлення нашої країни. У процесі обговорення проблеми підкреслювалось, що ні міжнародна спільнота, ні сама Україна досі не мають консенсусу, а ні щодо джерел фінансування, а ні щодо інструментів реалізації проєктів відновлення, а ні загальної концепції стосовного того, як буде реалізовуватись цей процес.

Тому вкрай необхідним стає пошук чітких відповідей на запитання, пов'язаних з відновленням держави. Однією з головних умов вирішення питання має стати глибокий аналіз і діагностика промислового комплексу країни, матеріальної бази, здійснення заходів щодо відновлення і визначення, крім матеріальних, основних нематеріальних чинників, підтримка і забезпечення процесів їх використання, у тому числі організаційних, організаційно-правових, соціальних, структурних, регулятивних та ін. Водночас дії щодо розробки програм і планів відновлення України розгорнулись досить швидко.

До розробки Плану відновлення України була залучена велика кількість організацій, у тому числі Верховна Рада України, галузеві міністерства, Національна Рада з відновлення України від наслідків війни, офіс реформ, Центр стратегії відновлення України, територіальні команди підтримки реформ, агентства розвитку, Міжнародний центр перспективних досліджень, індустріальні парки України та ін. Вони надали багато пропозицій стосовно

відновлення промислової країни взагалі, але на питання – як робити? де робити? що конкретно робити? скільки коштуватиме відновлення? – та багато інших питань, які слід вирішити, конкретних відповідей до нині немає. Інформація стосовно зрушень надається узагальнено. Для розробки національних, галузевих, територіальних, виробничих планів дій потрібна реальна, деталізована і адресна інформація. Її можна і необхідно отримати тільки шляхом техніко-технологічного, організаційно-структурного, інституційного, господарського і управлінського аналізу. Такі дані аналізу і висновки стосовно стану промислових об'єктів дозволять упорядкувати діяльність Уряду і всіх регіонів країни стосовно побудови і реалізації процесів відновлення.

Для аналітико-діагностичного оцінювання поточної, стратегічної і прогностичної діяльності стосовно визначення напрямів, заходів і ресурсів політики розвитку промисловості стосовно кожного з її об'єктів слід користуватись не тільки рекомендаціями постанов і промов учасників з перерахованих вище керівних організаційних структур, а залучати до участі в обговоренні і прийнятті рішень самих суб'єктів господарювання, які найкраще знають стан, можливості і необхідні засоби для відновлення власних підприємств. Водночас слід враховувати, що достатнім досвідом аналітико-діагностичної діяльності і сучасними методами кількісної та якісної оцінки рівня виробничих ресурсів володіють не всі суб'єкти господарювання та територіальні громади. Тому для її здійснення слід залучати галузеві і регіональні науково-дослідні організації, заклади вищої і середньої спеціальної освіти і головне використовувати науково обґрунтовані єдині методи, схеми і алгоритми проведення аналітичних заходів.

Необхідно, щоб підприємства кожної галузі і суб'єкти господарювання (навіть ті, які не зачепили воєнні дії) самостійно розробили проекти свого відродження по «горизонталі» і «вертикалі», оцінили досконалість організаційних засад виробництва й управління, можливості розвитку, виявили ступінь своєї відповідності сучасним умовам господарювання. Потрібно бути впевненими і в надійності висновків щодо здатності власних підприємств до

подальшого розвитку, мати власне бачення шляхів подальшої розбудови, чітко уявляти зміст модернаційних заходів розбудови і їх вплив на майбутній розвиток підприємств, об'єктивно оцінити можливості фінансових витрат, потреби в допомозі з боку держави, зацікавленість бізнесових і суспільних організацій і громадських об'єднань.

Уявляється, що зараз проєктування наймасштабніших заходів і планів відбудови є не доцільним, оскільки сьогоднішній стан промисловості, його потреби надзвичайно високі, а в умовах повоєнної і воєнної економіки в Україні першочерговим завданням стає досягнення стабільних умов життя і створення міцного фундаменту промисловості для поточного функціонування і зростання стійкості в умовах ринку.

Суб'єктам господарювання України надане право самостійно визначати свою організаційно-правову форму, але за наявності проблем діяльності і розвитку підприємств прийнята організаційна форма, що існувала протягом усього життєвого циклу підприємства, може стати неефективною. В умовах кризових явищ збереження неефективних форм господарювання є не виправданим, аналіз відповідності наявних організаційно-правових форм є бажаним.

Слід чітко визначати їх здатність до підтримки високого організаційного рівня діяльності і його можливостей забезпечувати стійкість підприємств, визначити їх здатність до підвищення організаційного впливу на результати господарювання і ефективність функціонування процесів діяльності. З урахуванням вищезазначеного та аналізу нематеріальних організаційних чинників промислових об'єктів як складних утворень доцільно обрати їх основні системоутвірні характеристики: організаційно-правові форми господарювання і їх субпідрядність; способи і прийоми побудови виробничих процесів; види організаційних структур системи управління та інші характеристики.

Насьогодні кількість суб'єктів господарювання за організаційно-правовими формами надзвичайно збільшилась. В їх складі налічуються державні, комунальні та приватні підприємства, асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, акціонерні товариства, кооперативи, господарські товариства, споживчі

товариства та багато інших. Усі вони функціонують на різних рівнях господарювання (макро-, мезо-, макрорівні, галузевому рівні), належить до різних форм власності, створені фізичними і юридичними особами.

В останні роки стали з'являтися нові види господарчих утворень – аналітичні, консалтингові, проєктні та інші центри, які виконують роботу на умовах аутсорсингу, множинність видів (способів) організації виробничих процесів і організаційних форм індивідуального господарювання, які самостійно організовували свою діяльність в умовах ринку, набули власний досвід успішного господарювання і можуть бути залучені до участі в пошуку і реалізації шляхів розвитку промисловості.

Одним із кроків вбачається створення і функціонування індустріальних парків, діяльність яких законодавчо була визначена ще у 2012 р. [15]. Але довгий час цьому не приділялась належна увага. У вересні 2021 р. розглянуто проєкт закону про внесення змін до Закону України «Про індустріальні парки», зареєстрований 10 грудня 2020 р. № 4416-1, спрямований на залучення інвестицій у промисловий сектор економіки шляхом запровадження стимулів для формування і функціонування індустріальних парків. Зміни до чинного Закону України «Про індустріальні парки» були внесені. Індустріальні (промислові) парки визначені ініціаторами підтримки розвитку підприємств, господарська діяльність яких здійснюється в промисловій сфері [15]. Це підготовлені промислові майданчики з відповідною інфраструктурою, з податковими стимулами та спрощенням регуляторного режиму [16]. Подібні промислові «острови» розглядаються як каталізатори розвитку і існують у багатьох країнах. Однак в Україні відсутня позитивна динаміка діяльності створених індустріальних парків, і є проблемні питання, вирішення яких потребує жорсткого державного контролю за їх діяльністю, налагодженням підтримки і належного керування ними з боку органів виконавчої влади на державному і галузевому рівнях. Сьогодні в Україні 63 індустріальних парки [17], але, на жаль, таких, що дійсно працюють, одиниці.

Останнім часом в Україні активізувався рух з організації кластерної

діяльності. У 2020 р. група експертів кластерного комітету Industry4Ukraine розробила проєкт Національної програми кластерного розвитку до 2027 р. [20]. 24 березня 2022 р. був створений «Український кластерний альянс» із 16 кластерів та кластерних організацій України [19]. Але, на жаль, дієвих результатів кластеризації промисловості України поки не відмічається.

Вищезазначене свідчить, що, хоча дії з розвитку промисловості України є масштабними, конкретних результатів вони поки не мають. Це обумовлює необхідність передбачення перед впровадженням будь-яких модернізаційних заходів глибокого аналізу відновлюваних дій та їх обґрунтування. При аналізі насамперед доцільно отримати інформацію стосовно досконалості організаційних форм господарювання. Повинні бути отримані відповіді на запитання: чи є вони найефективнішими серед інших видів, які мають реальні переваги? чи здатні вони відповідати на всі проблемні питання організації діяльності, які слід вирішити суб'єкту господарювання?

Іншим напрямом аналізу повинні стати способи побудови виробничих процесів, їх зв'язку у спільній виробничій системі. У їх складі слід розглядати рівень виробничих процесів, рівень спеціалізації, кооперування, комбінування, концентрації та їх сукупності і визначити, як вони впливають на кінцевий вид діяльності, чи є у них нереалізовані можливості, або чи не стали вони вже застарілими методами. Доцільним є і аналіз наявних можливостей застосування таких способів відновлення, як: реновація, реорганізація, конверсія і ревіталізація [14]. У кожного з них є привабливі риси, які можуть бути застосовані при розробці процесів відновлення.

Неодміним складником аналізу є оцінювання рівня застосування інноваційних методів і технологій діяльності, які впливають на якість, швидкість і результативність прийнятих рішень: впровадження сучасних інформаційних і цифрових технологій, технологій Блокчейну, використання аналітики великих даних (хмарних технологій), розумних машин та засобів тощо. Усі вони укріплюють шлях еволюційно-революційного підходу до технологій Індустрії-4, застосування сучасних алгоритмів розробки і прийняття

рішень, моделей взаємодії органів управління суб'єктами господарювання з галузевими органами управління та органами виконавчої влади на державному, обласному та місцевому рівнях та застосування інших технологій в управлінську діяльність.

Аналітико-діагностичне оцінювання масштабів руйнування і збитків завданих війною підприємствам повинно проводитись у певній послідовності, що надасть можливість отримати об'єктивне уявлення про сьогоднішній і бажаний майбутній розвиток суб'єктів господарювання. Укрупнено її можна здійснювати за такими етапами:

- аналіз і оцінка типу виробництва, його потужності, рівня науково-технічного рівня і можливостей виробляти конкурентоспроможну продукцію;
- оцінка кількості і якості продукції підприємства для задоволення потреб територіальних громад, регіонів чи країни і можливостей експорту;
- оцінка і перелік потреб для збереження чи модернізації виробництва із застосуванням інноваційних методів структурної перебудови системи управління і методів здійснення управлінської праці;
- оцінка переваг використовуваної організаційно-правової форми господарювання (в порівнянні з наявними), її здатності впливати на результати власної діяльності і діяльності держави;
- оцінка структурно-організаційної досконалості і системи управління;
- організаційні заходи з відновлення підприємств, у тому числі за рахунок власних та інших видів джерел, за напрямками (оновлення виробничих процесів; зміна організаційно-правової форми господарювання; зміна методів, засобів, принципів і технологій управлінської діяльності; зміна процесів коопераційної взаємодії між суб'єктами господарювання; підвищення тенденцій організаційної стійкості і збалансованості дій владних структур і суб'єктів господарювання);
- оцінка і обґрунтування пропозиції стосовно доцільності застосування того чи іншого методу модернізації (реорганізація, інновація, конверсія та ін.).

Така аналітико-діагностична оцінка дозволить створити уявлення про стан і рівень збалансованості і структурно-пропорційної надійності дій щодо

застосування інноваційних методів організації і управління швидкістю реально обґрунтованих трансформаційних процесів, застосування інформаційного інструментарію діяльності, встановлення обґрунтованих пропорцій продукції промисловості, а сукупність результатів аналізу підприємств усіх галузей, у тому числі в територіальному аспекті дозволить оцінити здатність країни до відновлення власної промисловості та її розвитку відповідно до вимог Індустрії-4 разом з країнами ЄС. Результати аналізу повинні використовуватись і при виборі напрямів модернізації промислових об'єктів.

Програмування і планування напрямів відновлення промисловості й удосконалення управління заходами реалізації слід спрямовувати на забезпечення їх своєчасного інституційного, соціально-економічного і нормативно-правового супроводу при проєктуванні дій процесів модернізації промислового комплексу у воєнний і післявоєнний період. Розробка планів щодо удосконалення організаційної, ринкової та інших видів виробничої діяльності промислового комплексу повинна розглядатись як інструмент вдосконалення безперервного і якісного плину процесів модернізації.

У планах розвитку управління відновлюваними процесами повинні передбачатись такі групи заходів:

- удосконалення наявних і запровадження нових організаційно-правових форм суб'єктів господарювання (індустріальних парків, кластерів, галузевих і міжгалузевих корпоративних об'єднань, мережових структур, заходів з підвищення рівня їх спеціалізації, концентрації, кооперування, комбінування тощо);
- удосконалення організаційно-правових форм господарювання структурних підрозділів органів влади;
- удосконалення інформаційного, цифрового, технічного, технологічного і програмного забезпечення управлінської діяльності;
- впровадження інноваційних методів і механізмів управління з підставними методами і механізмами керованих систем;
- підвищення кваліфікації апарату управління відповідно до нових

технологій Індустрії-4.

До переліку заходів з удосконалення процесів діяльності підприємств можуть бути включені:

- удосконалення і розвиток організаційних форм і структур об'єктів промисловості;
- удосконалення структури виробничих підрозділів, введення оновлених і нових функцій управління і раціональний розподіл, оптимізація заходів щодо інформатизації та цифровізації планування виробничих процесів, їх середніх ланок, процесів обслуговування і забезпечування та ін.

Усі запропоновані заходи впровадження (виконання) політики відтворення й відновлення промислового комплексу взаємопов'язані, взаємозалежні і спільно взаємодіють. Вони потребують одночасного розгляду і системного впровадження, у сукупності і в логічному порядку. Їх успішне застосування можливе завдяки фахівцям, які володіють знаннями інженерних управлінських функцій і відповідних галузевих функцій. При цьому мова повинна йти не тільки про проривні галузі, а і усі галузі, підприємства яких задовольняють потреби народу України в тій чи іншій продукції, якщо вони навіть не мають достатньої доданої вартості, але залишаються життєво необхідними для забезпечення потреб країни.

Спільна розробка і виконання Національної політики відтворення і відновлення промислового комплексу України у післявоєнний період з наступним її застосуванням у програмах і планах розвитку галузевими й територіальними органами влади і суб'єктами господарювання разом із галузевою спільнотою підвищать почуття єдності і відповідальності народу країни, підвищать корпоративний дух в тяжкі для України часи, забезпечивши проривні шляхи її відбудови.

Висновки. Запропонований теоретико-методичний конструкт підходу до аналізу стану промисловості України, який став наслідком руйнівних воєнних дій російського агресора, формує новий погляд на вибір напрямів і завдань політики і стратегії розвитку промисловості. Дії державної і місцевої влади всіх

ієрархічних рівнів, суб'єктів господарювання і працівників в післявоєнний період повинні спрямовуватись на відбудову зруйнованих об'єктів, відновлення інфраструктури, інформаційно-комунікативних зв'язків, відновлення ринкових процесів, соціального простору і соціальних умов праці, що створять передумови для подальшого розвитку країни.

Аналіз стану перівісних ланок промисловості за запровадженням переліком напрямів і характеристик поглиблять уявлення про вибір і спрямованість заходів з відновлення промисловості країни, її ролі у відтворенні рухів розвитку.

Надання нової якості діяльності органів виконавчої влади і органів управління галузями промисловості в напрямі обґрунтування, розробки та реалізації промислової політики в повоєнний період повинно спиратися на комплексне системне бачення шляхів відновлення країни і її промислового комплексу суб'єктами господарювання. Політика повинна бути максимально орієнтована на власні потреби і можливості України. Необхідним є розроблення для суб'єктів господарювання щорічних програм, планів і прогнозів, їх коригування з огляду на зміни і використання ситуаційного підходу, застосовуючи державні і ринкові регулятори впливу на динаміку плину виробничих процесів. Створення умов для підвищення якості й укріплення галузевої, міжгалузевої, регіональної і міжнародної кооперації, спеціалізації, партнерства і співпраці повинні стати одним із вагомих кроків підйому промислового комплексу. Доцільним є і створення довготривалих стосунків співпраці галузей і регіонів із закладами вищої освіти, які розташовані на їх територіях, для спільного вирішення завдань науково-технічного розвитку і своєчасного забезпечення і збереження високопрофесійних кадрів.

Аналіз довоєнних, воєнних і повоєнних кризових явищ у стані промислового комплексу України і багатосторонніх наслідків руйнування слід узяти за інформаційно-аналітичну основу для розробки політики відтворення і відновлення промисловості України. Визначення потреб відновлення підприємств промислового комплексу повинно підтримуватись розрахунками

їх вартості, контролем її розрахунків і розподілів вартості на конкретні заходи.

Формування і постійне розширення асортименту інтелектуальних елементів виробництва продукції і послуг, використання для цього інструментів інформатизації, цифровізації інноваційних технологій наближують промисловість до вимог Індустрії-4.

Література

1. Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року: проект розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?Lang=uk-UA&id=10ef5b65-0209-4aa1-a724-49fd0877d8d6&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenniaStrategiiRozvitkuPromislovogoKompleksuUkrainiNaPeriodDo2025-Roku>

2. Про схвалення Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2028 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 р. № 442-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2018-p#Text>

3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text>

4. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-p#Text>

5. Промисловість України 2014–2016: невикористані можливості, шляхи відновлення, модернізації та сучасної розбудови: наукова доповідь / редкол.: О. І. Амоша, І. П. Булеєв, Ю. С. Залознова. Київ, 2017. 554 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Promislovist-Ukrayini_2017_16_05.pdf

6. Смарт-промисловість в епоху цифрової економіки: перспективи, напрями і механізми розвитку: монографія / В. П. Вишневський, О. В. Вієцька, О. М. Гаркушенко та ін.; за ред. В. П. Вишневського; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 192 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Smart-Industry_2018.pdf

content/uploads/2018/05/2018-Smart-promislovist-v-epohu-tsifrovoyi-ekonomiki.pdf

7. Миценко І. М. Проблеми промислового комплексу України та державна політика щодо його розвитку. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2. С. 88–92. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/163873/15-Mytsenko.pdf?sequence=1>

8. Ципліцька О. О. Стратегування повоєнного розвитку нових галузей промисловості. *Економічний простір*. 2022. № 181. С. 72–78. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/1154-Текст%20статті-1248-1-10-20230104.pdf>

9. Ангел Є., Кравчук В. Яка промислова політика потрібна Україні для переходу до Індустрії 4.0? Громадська синергія: сайт. 08.04.2019. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/articles-in-themedia/yaka-promyslova-polityka-potribna-ukrayini-dlyaperehodu-do-industriyi-4-0>

10. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвитку країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. № 1(686). С. 75–89. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6678>

11. Про Концепцію державної промислової політики України: постанова Кабінету Міністрів України від 29 лютого 1996 р. № 272. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272-96-п#Text>

12. Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003 – 2011 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2003-п#Text>

13. Відбудова України: як відновлювати краще та розумніше?: комунікативний захід за участю МЦПД щодо відбудови України, 7 березня 2023 р., Брюссель. URL: <https://www.icps.com.ua/vidbudova-ukrayiny-yak-vidnovlyuvaty-krasche-ta-rozumnishe-u-bryusseli-vidbuvsya-zakhid-za-uchastyu-mtspd-schodo-vidbudovy-ukrayiny>

14. Бобровська О. Ю. Ревіталізація економіки України як інструмент управління довгостроковим розвитком. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ: ТОВ «ДКС центр», 2023, № 10. С. 20–27. DOI: 10.32702/2306-6814.2023.10.20.

15. Про індустріальні парки: закон України від 21 червня 2012 р. №5018-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>

16. Індустріальні парки. Нові можливості для інвестицій в Україну. Офіційний сайт бутикового адвокатського бюро Dictio. URL: <https://www.dictio.com.ua/news/industrialni-parki-novi-mozhливosti-dlya-investiciy-v-ukrayinu>

17. Інформація про індустріальні парки, включені до Реєстру індустріальних (промислових) парків та виключені з нього. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=336993e7-8713-43da-8de6-ce4c5d003bfa&title=InformatsiiaProIndustrialniParki-VkliucheniDoRestruIndustrialnikh-promislovikh-ParkivTaVikliucheniZNogo>

18. Юрчак О. EQuIP – методика визначення цілей та інструментів для промислової політики. Опубліковано 25 серпня 2020 р. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/equip-metodyka-vyznachennya-czilej-ta-instrumentiv-dlya-promyslovoyi-polityky>

19. Український кластерний альянс – запуск. Опубліковано 31 березня 2022 р. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/ukrayinskyj-klasternyj-alyans-zapusk>

20. Національна програма кластерного розвитку до 2027 року: Концепція. Орієнтири розвитку. Рекомендації / О. Юрчак та ін. Київ: АППАУ, Платформа Industry4Ukraine, 2020. 74 с. URL: <https://mautic.appau.org.ua/asset/166:proekt-nacprogrami-klasternogo-rozvitkudo-2025-v1pdf>

21. Концепція розвитку стратегічних галузей промисловості України. Український інститут майбутнього. 2021. 136 с. URL: <https://e-cis.info/upload/iblock/d2c/d2cad1f871879554ade473c93b475292.pdf>

22. Стратегія розвитку «Індустрія 4.0». URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/Стратегія%20розвитку%204-0%20в3.pdf>

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Resolution “On the approval of

the Strategy for the Development of the Industrial Complex of Ukraine for the period until 2025”, available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?Lang=uk-UA&id=10ef5b65-0209-4aa1-a724-49fd0877d8d6&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvaleniamStrategiiRozvitkuPromislovogoKompleksuUkrainiNaPeriodDo2025-Roku> (Accessed 25 June 2023).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Resolution “On the approval of the Strategies for the Development of the Defense-Industrial Complex of Ukraine for the period until 2028”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2018-r#Text> (Accessed 25 June 2023).

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution “On the approval of the State Regional Development Strategies for 2021-2027”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text> (Accessed 25 June 2023).

4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution “On the approval of the National Economic Strategy for the period until 2030”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-p#Text> (Accessed 25 June 2023).

5. Amosha, O.I. Bulieiev, I.P. and Zaloznova, Yu.S. (2017), “ Industry of Ukraine 2014-2016: unused opportunities, ways of recovery, modernization and modern development”, available at: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Promislovist-Ukrayini_2017_16_05.pdf (Accessed 25 July 2023).

6. Vyshnevs'kyj, V.P. Viiets'ka, O.V. and Harkushenko, O.M. (2018), Smart-promyslovist' v epokhu tsyfrovoy ekonomiky: perspektyvy, napriamy i mekhanizmy rozvytku [Smart industry in the era of the digital economy: prospects, directions and mechanisms of development], NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. Kyiv, Ukraine, available at: <https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/2018-Smart-promislovist-v-epohu-tsifrovoyi-ekonomiki.pdf> (Accessed 25 July 2023).

7. Mytsenko, I.M. (2019), “Problems of the industrial complex of Ukraine and the state policy of its development”, Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, vol. 2, pp. 88–92, available at:

<http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/163873/15-Mytsenko.pdf?sequence=1> (Accessed 25 July 2023).

8. Tsyplits'ka O.O. (2022), “Strategizing of postwar development of infant manufacturing industries”, *Ekonomichnyj prostir*, vol. 181, pp. 72-78.

9. Anhel, Ye. and Kravchuk, V. (2019), “What industrial policy does Ukraine need for the transition to Industry 4.0?”, available at: <https://www.civic-synergy.org.ua/articles-in-themedia/yaka-promyslova-polityka-potribna-ukrayini-dlyaperehodu-do-industriyi-4-0> (Accessed 25 July 2023).

10. Ivanov, S.V. (2019), “Economic recovery and development oountries after armed conflicts and wars: Ukraine’s opportunities that have not lost yet”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1(686), pp. 75-89, available at: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6678> (Accessed 25 July 2023).

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (1996), Resolution “About the Concept of the state industrial policy of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272-96-p#Text> (Accessed 25 June 2023).

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2003), Resolution “On the approval of the State Program of Industry Development for 2003-2011”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2003-p#Text> (Accessed 25 June 2023).

13. ICPS (2023), “Reconstruction of Ukraine: how to rebuild better and smarter?”, available at: <https://www.icps.com.ua/vidbudova-ukrayiny-yak-vidnovlyuvaty-krasche-ta-rozumnishe-u-bryusseli-vidbuvsya-zakhid-za-uchastyu-mtspd-schodo-vidbudovy-ukrayiny> (Accessed 25 July 2023).

14. Bobrovs'ka, O.Yu. (2023), “Revitalization of ukraine's economy as a long-term development management tool”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp. 20–27. DOI: 10.32702/2306-6814.2023.10.20.

15. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “On Industrial Parks”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text> (Accessed 25 June 2023).

16. Dictio (2023), “Industrial parks. New opportunities for investment in Ukraine”, available at: <https://www.dictio.com.ua/news/industrialni-parki-novi->

mozhlivosti-dlya-investiciy-v-ukrayinu (Accessed 25 July 2023).

17. Ministry of Economy of Ukraine (2023), “Information on industrial parks included in the Register of industrial (industrial) parks and excluded from it”, available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=336993e7-8713-43da-8de6-ce4c5d003bfa&title=InformatsiiaProIndustrialniParki-VkliucheniDoRestruIndustrialnikh-promislovikh-ParkivTaVikliucheniZNogo> (Accessed 25 July 2023).

18. Yurchak, O. (2020), “EQuIP – a method of determining goals and tools for industrial policy”, available at: <https://www.industry4ukraine.net/publications/equip-metodyka-vyznachennya-czilej-ta-instrumentiv-dlya-promyslovoyi-polityky> (Accessed 25 July 2023).

19. Industry4Ukraine (2022), “Ukrainian cluster alliance - launch”, available at: <https://www.industry4ukraine.net/publications/ukrayinskyj-klasternyj-alyans-zapusk> (Accessed 25 July 2023).

20. Yurchak, O. (2020), Natsional'na prohrama klasternoho rozvytku do 2027 roku: Kontsepsiia. Oriientyry rozvytku. Rekomendatsii [National program of cluster development until 2027: Concept. Landmarks of development. Recommendations], APPAU, Platforma Industry4Ukraine, Kyiv, Ukraine, available at: <https://mautic.appau.org.ua/asset/166:proekt-nacprogrami-klasternogo-rozvitkudo-2025-v1pdf> (Accessed 25 July 2023).

21. Ukrainian Institute for the Future (2021), “Concept of development of strategic industries of Ukraine”, available at: <https://e-cis.info/upload/iblock/d2c/d2cad1f871879554ade473c93b475292.pdf> (Accessed 25 July 2023).

22. APPAU (2018), “"Industry 4.0" development strategy”, available at: https://www.google.com/url?esrc=s&q=&rct=j&sa=U&url=https://mautic.appau.org.ua/asset/42:strategia-rozvitku-4-0-v3pdf&ved=2ahUKEwjK2b2ckNKAxVTFhAIHcmFAIEQFnoECAkQAg&usg=A_OvVaw10Szvzv3XUtm7sDtGIHu4 (Accessed 25 July 2023).

Стаття надійшла до редакції 10.08.2023 р.